

Edyta RUTKOWSKA-TOMASZEWSKA*

REDUKCJA KOSZTÓW KREDYTU KONSUMENCKIEGO A PRZEDTERMINOWA JEGO SPŁATA W ŚWIETLE ART. 49 USTAWY O KREDYCIE KONSUMENCKIM

(Streszczenie)

Celem niniejszego opracowania było zbadanie skutków przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego w postaci proporcjonalnego obniżenia (redukcji) całkowitego kosztu kredytu stosownie do okresu, o który został skrócony czas trwania umowy (okres kredytowania), w związku ze skorzystaniem przez konsumenta z przysługującego mu szczególnego uprawnienia do przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego (art. 48 u.k.k.). Stało się to szczególnie istotne w kontekście pojawiających się wątpliwości dotyczących wykładni art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim, w związku niedawnym stanowiskiem Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i Rzecznika Finansowego w tej sprawie. Autorka, opierając się na strukturze ustawy o kredycie konsumenckim i innych instytucjach prawnych w niej przewidzianych, uwzględniając wykładnię celowościową, charakter prawa konsumenckiego i jego miejsce w systemie prawa, prezentuje i uzasadnia prokonsumencką wykładnię art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim. Polega ona na tym, że w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu konsumenckiego przez kredytobiorcę przysługuje mu roszczenie o obniżenie wszystkich możliwych kosztów takiego kredytu, składających się na całkowity koszt kredytu, niezależnie od ich charakteru i niezależnie od tego, kiedy koszty te zostały faktycznie poniesione przez konsumenta-kredytobiorcę, proporcjonalnie do skrócenia okresu kredytowania. W zaprezentowanym sposobie interpretacji tego przepisu wyraża się dbałość o zapewnienie efektywnej i rzeczywistej ochrony konsumenta-kredytobiorcy.

Słowa kluczowe: kredyt konsumencki; przedterminowa spłata kredytu; całkowity koszt kredytu konsumenckiego; obniżka kosztów kredytu; ochrona konsumenta kredytobiorcy

* Dr hab., Instytut Nauk Ekonomicznych, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski; e-mail: edyta.rutkowska-tomaszewska@uwr.edu.pl

1. Uwagi wstępne

W ostatnim czasie, w związku ze stanowiskiem Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i Rzecznika Finansowego z dnia 16 maja 2016 r.¹, w praktyce pojawiły się **wątpliwości interpretacyjne na tle** stosowania przepisu art. 49 u.k.k.². Dotyczą one **tego, czy wszystkie koszty składające się na całkowity koszt kredytu konsumenckiego podlegają wyrażonej w nim zasadzie proporcjonalnego obniżenia (redukcji) stosownie do okresu, o który został skrócony czas trwania umowy (okres kredytowania), w związku ze skorzystaniem przez konsumenta z przysługującego mu szczególnego uprawnienia do przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego na podstawie art. 48 u.k.k.** Rozwiązanie tych wątpliwości jest problemem szczególnie pilnym i aktualnym, a jednocześnie niezwykle istotnym dla zapewnienia prawidłowego stosowania przepisów ustawy o kredycie konsumenckim, kształtowania właściwych praktyk rynkowych kredytodawców na tym rynku i zapewnienia tym samym właściwej ochrony konsumentom będącym kredytobiorcami.

Stanowisko Rzecznika Finansowego i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie interpretacji art. 49 u.k.k. wywołało swoistą „burzę” na rynku kredytów konsumenckich i **doprowadziło w konsekwencji do obecnej „patowej” sytuacji, zwłaszcza w obliczu wcześniejszego, odmiennego stanowiska UOKiK w tej kwestii i ewentualnych jego dalszych skutków dla kredytodawców. W szczególności problematyczną może być kwestia tego, czy praktyki rynkowe kredytodawców, którzy stosowali przepis art. 49 u.k.k. zgodnie z wcześniejszym stanowiskiem UOKiK i nie dokonywali zwrotu wszystkich kosztów kredytu w przypadku przedterminowej spłaty kredytu, mogą być kwalifikowane, na podstawie art. 24 u.o.k.i.k., jako praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów z dalszymi negatywnymi skutkami (kary pieniężne).** Rozwiązanie tego problemu nie wydaje się zabiegiem prostym i jednoznacznym. W obliczu tych wydarzeń, niezwykle istotne i aktualne są, zgłaszane wciąż i coraz częściej w literaturze przedmiotu, postulaty o dobre

¹ Stanowisko Rzecznika Finansowego i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie interpretacji art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim z dnia 16 maja 2016 r., www.uokik.gov.pl

² Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 1497 ze zm.), dalej jako u.k.k.

jakościowo prawo stanowione i stosowane³, by nie było ono wadliwe w następstwie działań lub zaniechań człowieka⁴.

2. Skutki spłaty kredytu konsumenckiego przed terminem w świetle art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim

Zgodnie z art. 49 ust. 1 u.k.k., „w przypadku spłaty całości kredytu przed terminem określonym w umowie, całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu o te koszty, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy, chociażby konsument poniósł je przed tą spłatą”.

„Przepis ten – w interesie kredytobiorcy – przewiduje mechanizm automatycznego obniżenia świadczeń kredytobiorcy z tytułu umowy o kredyt konsumencki albo świadczeń związanych z taką umową”⁵, ustanawiając zasadę proporcjonalnej redukcji kosztów. Ma on na celu „uniemożliwić kredytodawcom obchodzenie przepisów ustawy przez rozkładanie konsumentom rat w taki sposób, że w pierwszym okresie kredytowania spłacie podlegać będą jedynie odsetki lub odsetki i tylko nieznaczna część kapitału”⁶. **Reguluje on zatem skutki spłaty kredytu przed terminem, przewidując nakaz obniżenia całkowitego kosztu proporcjonalnie do okresu, o który skrócono czas kredytowania, licząc od momentu spłaty kredytu przed terminem. Chodzi tu zatem o redukcję proporcjonalną wszystkich kosztów, także tych o charakterze jednorazowym już poniesionych przez konsumenta, jak i tych które miałby dopiero ponieść w okresie kredytowania i tego jeszcze nie uczynił lub uczynił z góry, choć dotyczą one okresu kredytowania.**

Konstrukcja art. 49 u.k.k. przy bliższej jego analizie może budzić jednak pewne wątpliwości, co było także sygnalizowane w literaturze przedmiotu⁷, a praktyki rynkowe kredytodawców w tym zakresie zmierzały w niewłaściwym kierunku. Przyczyną takiego stanu rzeczy, jak się wydaje, było „nieformalne stanowisko” Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zaprezentowane

³ Szerzej na ten temat: **S. Wronkowska**, *Kilka uwag o odpowiedzialności za prawo*, w: **M. Boratyńska** (red.), *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 29–37.

⁴ *Ibidem*, s. 29.

⁵ **T. Czech**, *Kredyt konsumencki. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 497–498.

⁶ *Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 12 maja 2011 o kredycie konsumenckim, druk nr 3596 Sejmu VI kadencji*, s. 46, www.sejm.gov.pl

⁷ Patrz m.in.: **T. Czech**, *op. cit.*, s. 499; **Z. Ofiarski**, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 366.

w publikacji poświęconej opłatom związanym z kredytami konsumenckimi⁸, w której wskazano, że w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu konsumentowi przysługuje zwrot niektórych poniesionych kosztów. „Redukcji powinien ulec całkowity koszt kredytu o te koszty, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy, chociażby konsument poniósł je przed tą spłatą”⁹. Zatem „provizje bankowe nie podlegają rekalkulacji w przypadku wcześniejszej (częściowej) spłaty kredytu, z wyjątkiem prowizji pobieranych tytułem wynagrodzenia za korzystanie z pieniędzy banku w czasie lub za inne czynności, które miały być realizowane przez bank w okresie, o który skrócono okres kredytowania”¹⁰. Najwięcej kontrowersji wzbudzają, w związku z tym stanowiskiem, tzw. opłaty przygotowawcze, różnie zresztą przez kredytodawców nazywane, będące dla nich kosztem przygotowania umowy (np. opłata przygotowawcza, opłata za rozpatrzenie wniosku kredytowego, opłata administracyjna, prowizja przygotowawcza itp.), których charakter nie zawsze do końca da się uchwycić. Mogą zatem wystąpić wątpliwości co do tego, czy jest to wynagrodzenie kredytodawcy za czynności związane z zawarciem umowy, czy ma ono charakter jednorazowy czy okresowy?

Jak się wydaje, nie powinno budzić wątpliwości, że **provizja, jak i opłata przygotowawcza**, w obecnym stanie prawnym **podlega proporcjonalnemu obniżeniu, stosownie do czasu, o który skrócono okres kredytowania w przypadku przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego**. W konsekwencji, zasada proporcjonalnego obniżenia całkowitego kosztu kredytu dotyczy wszystkich jego części składowych, a użyte przez ustawodawcę w art. 49 ust. 1 u.k.k. sformułowanie „...koszty, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy...” dotyczy jedynie sytuacji proporcjonalnego okresu, o jaki skrócono czas kredytowania (czas trwania umowy).

Aktualnie, Prezes UOKiK wraz z Rzecznikiem Finansowym zajął jednoznaczne stanowisko, że i koszty, których wysokość została rozłożona w czasie, i koszty, których wysokość jest stała, mają zostać odpowiednio pomniejszone, podlegają proporcjonalnej redukcji (inaczej – rabatowaniu).

⁸ *Na jakie opłaty zwracać uwagę pożyczając pieniądze w instytucji parabankowej? Poradnik dla konsumentów*, UOKiK, Warszawa, czerwiec 2013, www.uokik.gov.pl

⁹ *Ibidem*, s. 21.

¹⁰ **Redakcja Monitora Prawa Bankowego**, *Nowa ustawa o kredycie konsumenckim*, cz. II; **Rekomendacja Komitetu ds. Kredytu Konsumenckiego i Rady Prawa Bankowego** z 9 sierpnia 2011 r. dotycząca wybranych problemów interpretacyjnych w nowej ustawie o kredycie konsumenckim, *Monitor Prawa Bankowego* 2012/3, s. 98–108.

3. „Tło” wykładni art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim

Przystępując do analizy problemu na tle wątpliwości interpretacyjnych co do treści art. 49 u.k.k., już na początku trzeba podkreślić, że nie można ich rozwiązać, opierając się jedynie na wykładni językowej, gdyż w tym przypadku trzeba sięgnąć do wykładni systemowej i celowościowej. Nie można bowiem patrzeć na art. 49 u.k.k. w oderwaniu od innych instytucji prawnych, które wprowadza ta ustawa w określonym celu, i to przez jego pryzmat trzeba eliminować powstałe ewentualne wątpliwości interpretacyjne na gruncie wykładni językowej.

Przepis ten należy także rozpatrywać z perspektywy całej ustawy o kredycie konsumenckim jako tej, która przewiduje pewne rozwiązania prawne w celu zapewnienia odpowiedniego poziomu rzeczywistej i efektywnej ochrony kredytobiorcy-konsumentowi. Nie wydaje się zatem słuszne, z punktu widzenia struktury ustawy o kredycie konsumenckim, by ten przepis przewidywał podział na inne kategorie kosztów niż te przewidziane w słowniczku ustawowym (odsetkowe i pozaodsetkowe). Gdyby tak było ustawodawca powinien to także przewidzieć w słowniczku ustawowym i je zdefiniować.

Poza tym, należy uwzględnić perspektywę konsumenta, któremu ma być zapewniona realna i efektywna ochrona przez przepisy ustawy o kredycie konsumenckim. Jeśli faktycznie poniósł on określone koszty składające się na całkowity koszt kredytu konsumenckiego, to powinny one być mu zwrócone proporcjonalnie do okresu skrócenia okresu kredytowania, w przypadku skorzystania przez niego z uprawnienia do przedterminowej spłaty (całkowitej czy częściowej). Wprowadzanie jakichkolwiek ograniczeń w tym zakresie, polegających na zwiększeniu ciężaru finansowego (poprzez odmowę obniżenia kosztu kredytu) związanego z wykonaniem tego uprawnienia, wydaje się być niedopuszczalne, biorąc pod uwagę charakter i istotę przepisów konsumenckich, zwłaszcza w odniesieniu do usług finansowych, w tym kredytu konsumenckiego.

Prawo umów o świadczenie usług finansowych w coraz większym stopniu odbiega od „klasycznego” prawa umów¹¹. Oznacza to, że ochrona klienta, w tym także konsumenta usług finansowych, wymaga regulacji szczególnej, stanowiącej

¹¹ E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 30. Por. także: P. Tereszkiwicz, *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe. Studium instrumentów ochronnych w prawie prywatnym i prawie unijnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 33.

odstępstwo od ogólnych reguł ochrony konsumentów na rynku, by zapewnić jej adekwatność i odpowiedniość do potrzeb konsumenta¹².

Institucja szczególnych uprawnień konsumenta, a wśród nich prawo do przedterminowej spłaty całości lub części kredytu (art. 48 u.k.k.) ma zapewnić konsumentowi rzeczywistą i efektywną ochronę w relacjach umownych z profesjonalistą i nie może być tym samym ograniczana. Zgodnie z art. 47 u.k.k., znajdującym zastosowanie do całej ustawy o kredycie konsumenckim¹³, postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać uprawnień konsumenta przewidzianych w ustawie, a jeśli to czynią stosuje się przepisy ustawy. Podkreślenia wymaga także to, że **na przepis art. 49 i inne przepisy ustawy o kredycie konsumenckim, implementującej dyrektywę 2008/48/WE¹⁴, należy także spojrzeć z perspektywy przyczyn jej przyjęcia, podstawowych założeń i jej celów¹⁵**. Obniżka całkowitego kosztu kredytu, o której mowa w art. 16 ust. 1 dyrektywy 2008/48/WE, powinna następować proporcjonalnie do skrócenia okresu korzystania ze środków przez konsumenta oraz obejmować wszelkie koszty (np. odsetki od tej kwoty i opłaty za ubezpieczenie obliczane na jej podstawie), związane z kredytem konsumenckim¹⁶. **Istotą wprowadzenia art. 49 ust. u.k.k. i jego odpowiednika z dyrektywy 2008/48/WE jest ograniczenie kosztów kredytu**, zarówno tych tzw. odsetkowych jako wynagrodzenia kredytodawcy za korzystanie z pożyczanego od niego kapitału, jak i tych pozostałych – pozaodsetkowych, w przypadku **przedterminowej spłaty**.

¹² **Nabiera to szczególnego znaczenia w kontekście wprowadzenia od 17 kwietnia 2016 r. do naszego systemu prawnego nowelizacją ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z dnia 5 sierpnia 2015 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 184)** nowej zakazanej praktyki, naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, polegającej na świadczeniu przez instytucje finansowe usług nieodpowiednich i nieadekwatnych do potrzeb konsumentów. Szerzej: **M. Sieradzka**, *Ochrona konkurencji i konsumentów. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw*, LEX/el. 2016.

¹³ Tak też **T. Czech**, *op. cit.*, s. 488–491; **K. Górecka**, *op. cit.*, s. 627.

¹⁴ Dyrektywa 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, Dz. Urz. UE L 133 z 22.05.2008 r.

¹⁵ Szerzej patrz: **F. Grzegorzczak**, *Prawo konsumenckie w Unii Europejskiej. Aspekty systemowe harmonizacji*, Warszawa 2009, s. 157–158; **A. Strzelbicka**, *Projekt dyrektywy o kredycie konsumenckim*, cz. I, *Prawo Bankowe* 2004/9, s. 70 i n.; **J. Pisuliński**, *Umowa kredytu. Kredyt konsumencki*, w: **J. Panowicz-Lipska** (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 8, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 390–391.

¹⁶ Inaczej: **M. Kłoda**, *Niektóre uprawnienia konsumenta w nowej dyrektywie o kredycie konsumenckim*, *Europejski Przegląd Sądowy* 2009/11, s. 23–24.

Jako cel przepisu art. 49 u.k.k., także na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy o kredycie konsumenckim z 2001 r. (a dokładnie jej art. 8), trzeba wskazać **możliwość szybszego uwolnienia się konsumenta od zobowiązań na nim ciążących z jednoczesną korzyścią z tym związaną w postaci zmniejszenia kosztów wiążących się z zaciągniętym kredytem**¹⁷.

Zaprezentowany sposób interpretacji art. 49 u.k.k. **znajduje także uzasadnienie w dwóch innych instytucjach prawnych, które przewiduje również ustawa o kredycie konsumenckim**. Chodzi tu mianowicie o **obowiązek zwrotu wszystkich pobranych opłat i prowizji (art. 54 u.k.k.¹⁸) w przypadku skorzystania z konsumenckiego prawa odstąpienia od umowy (art. 53 u.k.k.) oraz obowiązek zwrotu opłat i innych kosztów uiszczonych przez konsumenta przed zawarciem umowy o kredyt konsumencki, gdy umowa o kredyt konsumencki nie została zawarta (art. 28 a u.k.k.)**¹⁹.

W tym kontekście, trudno zgodzić się z argumentami praktyki odnośnie do charakteru i istoty niektórych kosztów kredytu niezwiązanych z okresem kredytowania, pobieranych jednorazowo, stanowiących koszty kredytodawców z związku z przygotowaniem się do zawarcia umowy. Jak się wydaje, dezaktualizują się one w obliczu art. 54 i 28a u.k.k., gdyż **mimo że już poniesione przez konsumenta i mające rekompensować kredytodawcy koszty przygotowania umowy, podlegają zwrotowi w przypadku odstąpienia od umowy bądź jej niezawarcia**. Zatem, ze względu na konieczność zachowania spójności ustawy o kredycie konsumenckim, **nie znajduje uzasadnienia powód, dla którego**

¹⁷ Por. na gruncie ustawy kredycie konsumenckim z 2001 r. – **K. Włodarska**, Komentarz do art. 8 ustawy o kredycie konsumenckim w: **J. Pisuliński** (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 193.

¹⁸ Zgodnie z art. 54 u.k.k., konsument nie ponosi kosztów związanych z odstąpieniem od umowy o kredyt konsumencki, z wyjątkiem odsetek za okres od dnia wypłaty kredytu do dnia spłaty kredytu. W przypadku odstąpienia od umowy kredytodawcy nie przysługują żadne inne opłaty, z wyjątkiem bezzwrotnych kosztów poniesionych przez niego na rzecz organów administracji publicznej oraz opłat notarialnych. Tak więc w przypadku skorzystania przez konsumenta z prawa odstąpienia od umowy wszystkie opłaty są zwracane kredytobiorcy, a jedyny koszt, jaki musi on ponieść to oprocentowanie za okres, w którym konsument faktycznie korzystał z kredytu. Jeżeli konsument będzie korzystał z prawa odstąpienia od umowy, to będzie musiał zwrócić kapitał plus odsetki od kapitału za okres, w którym korzystał z kredytu.

¹⁹ Opłaty i inne koszty uiszczone przez konsumenta przed zawarciem umowy o kredyt konsumencki podlegają niezwłocznie zwrotowi, w przypadku gdy umowa o kredyt konsumencki nie została zawarta lub kwota kredytu nie została wypłacona przez kredytodawcę w terminie wskazanym w umowie (art. 28 au.k.k.). Został on dodany przez art. 7 pkt 3 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. (Dz.U. 2015,1357) zmieniającej niniejszą ustawę o kredycie konsumenckim z dniem 11 października 2015 r.

koszty niezwiązane z okresem kredytowania (a wśród nich tzw. prowizja czy opłata przygotowawcza, a także inne o podobnym charakterze) nie miałyby podlegać proporcjonalnej redukcji w przypadku przedterminowej spłaty kredytu przez konsumenta.

Poza tym, wszystkie przepisy ustawy o kredycie konsumenckim bezpośrednio dotyczące tego szczególnego uprawnienia kredytobiorcy i jego dalszych skutków (art. 48–51 u.k.k.) nie znajdują zastosowania do umów o kredyt konsumencki nieobjętych ochroną w niej przewidzianą w ogóle, jak i tych objętych częściową ochroną (patrz art. 4 ust. 1 i 2 u.k.k.), co tym bardziej potwierdza szczególnie ich charakter jako przepisów mających na celu ochronę kredytobiorcy konsumenta przed niekorzystnymi postanowieniami umownymi i praktykami kredytodawców niezgodnymi z rozwiązaniami w nich przyjętymi.

Wykładnia literalna, językowa tego przepisu mogłaby sugerować, że ustawodawca poprzez sformułowanie: „całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu o koszty dotyczące okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy”, przewiduje nowe kategorie kosztów kredytu i dzieli je na te, które dotyczą okresu kredytowania, jak i te, które nie dotyczą tego okresu, a ich wysokość jest niezależna od czasu trwania umowy i niezmienna w czasie. Taki jednak sposób interpretacji tego przepisu wydaje się być niezgodny z założeniami ustawy o kredycie konsumenckim i instytucjami, które ona przewiduje w celu zapewnienia rzeczywistej ochrony kredytobiorcy-konsumentowi.

Interpretator powinien się opierać na rezultatach wykładni językowej i dopiero gdy ta zawodzi, to należy się odwołać do wykładni systemowej i funkcjonalnej (celowościowej)²⁰. Istota wykładni celowościowej, natomiast, sprowadza się do odwołania się do celu regulacji prawnej, do jej *ratio legis*, po to, by określić sens przepisu prawnego²¹. Przy czym, nie można akceptować takiego znaczenia przepisu, które byłoby pozbawione jakiegokolwiek *ratio legis*²². Zatem dopuszcza się w drodze wykładni celowościowej korygowanie wyników wykładni językowej²³.

Na tle tych narastających wątpliwości nasuwa się także **uwaga ogólna, że przedsiębiorcy, zwłaszcza wobec przepisów konsumenckich ograniczających w istocie ich swobodę w kształtowaniu treści tychże umów, w tym umów o kredyt konsumencki, powinni działać w sytuacji jasnego, przejrzystego**

²⁰ Por. L. Morawski, *Zarys wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 74–75. Tam też szerzej na temat reguł wykładni i dyrektyw preferencji ich rodzajów z powołaniem się także na bogate orzecznictwo w tym zakresie (s. 71–91).

²¹ L. Morawski, *op. cit.*, s. 158.

²² S. Grzybowski, *System prawa cywilnego. Część ogólna*, Wrocław 1985, s. 172.

²³ *Ibidem*; uchwała SN z dnia 16 marca 2007 r., III CZP 9/07, OSNC 2008/2/19.

i tym samym dobrego otoczenia regulacyjnego, w którym konsekwentnie to prawo konsumenckie będzie stosowane i egzekwowane. Pojawiające się wątpliwości interpretacyjne, związane także ze zmianami stanowisk organów i instytucji stosujących prawo konsumenckie i stojących na straży jego przestrzegania (oficjalnych czy nieoficjalnych), nie sprzyjają jakże istotnej pewności prawa i zaufaniu do organów i instytucji je stosujących.

4. Redukcja kosztów kredytu konsumenckiego związana z jego przedterminową spłatą a całkowity koszt kredytu konsumenckiego

Literalna wykładnia art. 49 ust. 1 u.k.k. może prowadzić do wniosku, że przepis ten na potrzeby proporcjonalnej redukcji kosztów kredytu konsumenckiego wprowadza podział kosztów stanowiących części składowe całkowitego kosztu kredytu na dwie kategorie: koszty związane z okresem kredytowania i tym samym podlegające tej zasadzie i koszty niezwiązane z okresem kredytowania pobierane zazwyczaj jednorazowo, mające rekompensować poniesione przez kredytodawcę koszty przygotowania umowy i z niej wyłączone. Przepis ten został sformułowany w taki sposób, że można mieć trudności z jednoznacznym zrozumieniem jego sensu i rzeczywistego zamysłu ustawodawcy.

Dla zachowania racjonalności tej regulacji nietrafne sformułowanie „całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu o te koszty, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy”, powinno być raczej sformułowane jako: „całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu proporcjonalnie do okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy”. Chodzi bowiem o koszty składające się na całkowity koszt kredytu, który został zdefiniowany w słowniczku ustawowym (art. 5 pkt 6 u.k.k.). „Całkowity koszt kredytu jest pojęciem, które ma dostarczyć konsumentowi zagregowanej informacji, ile konsumenta będzie ogólnie kosztował określony kredyt”²⁴. „Obejmuje on wszelkie elementy kosztów, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z określoną umową o kredyt konsumencki (z wyjątkiem kosztów opłat notarialnych), przy czym wskazane w art. 5 pkt 6 lit. a–b u.k.k. wyliczenie rodzajów kosztów ma charakter przykładowy (sformułowanie: „w szczególności”)²⁵, w którym

²⁴ T. Czech, *op. cit.*, s. 114; por. A. Kopeć, *Całkowity koszt kredytu w nowej ustawie o kredycie konsumenckim*, Monitor Prawa Bankowego 2011/12, s. 63 i n.

²⁵ T. Czech, *op. cit.*, s. 114–115; szerzej na temat omówienia całkowitego kosztu kredytu i szczegółowej charakterystyki składających się na niego elementów patrz: *ibidem*, s. 114 i n.; Z. Ofiarski, *op. cit.*, s. 118 i n.

wymieniono najbardziej typowe i najczęściej występujące koszty związane z udzielaniem kredytów konsumenckich, tj. odsetki, opłaty, prowizje, podatki i marże²⁶. Zostały w nim przewidziane dwie kategorie kosztów składających się na całkowity koszt kredytu konsumenckiego, jaki ponosi kredytobiorca (a otrzymuje kredytodawca) – koszty odsetkowe i pozaodsetkowe i z tych też powodów nie należy tworzyć odrębnych kategorii. Nie wydaje się być uzasadniony pogląd, wedle którego ustawodawca, na potrzeby tego przepisu, wprowadza dwie kategorie kosztów: te które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy, i te przypadające na pozostały okres obowiązywania umowy, a nawet jest sprzeczny nie tylko z definicją ustawową całkowitego kosztu kredytu konsumenckiego, ale także jest niespójny z konstrukcją ustawy o kredycie konsumenckim jako całości, jej istotą, celem i założeniami. Nie można bowiem zapominać o tym, że ustawa o kredycie konsumenckim, w ślad za dyrektywą 2008/48, **ma zapewnić efektywną ochronę kredytobiorcy-konsumentowi i z tej perspektywy powinny być interpretowane jej przepisy wprowadzające pewne instytucje służące realizacji tego celu.**

Takie kazuistyczne trzymanie się literalnego i niefortunnego brzmienia tego przepisu nie jest uprawnione w kontekście zarówno struktury całej ustawy o kredycie konsumenckim, jak i celów, które ma ona realizować. Spowodowałoby również brak spójności ustawy o kredycie konsumenckim, ale także spójności systemu prawa i instytucji ogólnych funkcjonujących w jego ramach.

Trudno zatem zgodzić się z niektórymi poglądami, przewidującymi, że w przepisie art. 49 ust. 1 u.k.k., w przypadku spłaty całości kredytu przed terminem określonym w umowie, całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu o te koszty, które dotyczą okresu, o jaki skrócono czas kredytowania, chociażby konsument poniósł je przed tą spłatą, w szczególności, że „komentowany przepis odnosi się jedynie do tych świadczeń kredytobiorcy, których wysokość lub powstanie zależy od okresu kredytowania, czyli okresu, na jaki udzielono kredytobiorcy kredytu (w przepisie posłużono się nieprecyzyjnym sformułowaniem: „czas obowiązywania umowy”)²⁷.

Inna niż zaproponowana interpretacja tego przepisu może stwarzać pokusę nadużycia i omijania ograniczeń korzyści finansowych kredytodawców w związku z przedterminową spłatą kredytu przez konsumenta. **Nie może bo-**

²⁶ Z. Ofiarski, *op. cit.*, s. 118.

²⁷ Tak: T. Czech, *op. cit.*, s. 498. Podobnie: A. Kopeć, Komentarz do art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim w: M.M. Chruściak, M. Kloda, A. Kopeć, G. Kott, M. Szakun, T. Ostrowski, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Rekomendacje interpretacyjne podstawowych regulacji. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 168.

wiem dochodzić do sytuacji, że kredytodawca rekompensuje sobie opłatą przygotowawczą ewentualnej jego „straty”, rozumianej jako uszczuplenie jego „zysku”, poniesionej w związku z przedterminową spłatą kredytu przez konsumenta. Ustawodawca krajowy, w ślad za unijnym (art. 16 ust. 2 i 3 w zw. z pkt 20 i 39 preambuły dyrektywy 2008/48/WE²⁸), przewidział bowiem na tę okoliczność prowizję za przedterminową spłatę, pomyślaną jako rekompensata dla kredytodawcy w tych sytuacjach, z pewnymi ograniczeniami i pod pewnymi warunkami (art. 50–51 u.k.k.)²⁹.

Przepis art. 49 ust. 1 u.k.k., w ślad za art. 16 ust. 1 dyrektywy 2008/48/WE, dotyczy rekompensaty dla konsumenta, związanej z dokonaniem przedterminowej spłaty kredytu w postaci redukcji całkowitego kosztu kredytu proporcjonalnie do okresu, o który skrócono okres kredytowania.

Inny sposób interpretacji art. 49 u.k.k., pozwalający konsumentowi na obniżkę poniesionych już przez niego, zazwyczaj jeszcze na etapie przed zawarciem umowy, tylko niektórych kosztów będących elementami składowymi całkowitego kosztu kredytu, prowadziłby do ominięcia wprowadzonych przez ustawodawcę wskazanych nakazów, dotyczących wymogów adekwatności prowizji za przedterminową spłatę, o których mowa w art. 50 ust. u.k.k., przyczyniałby się do pogorszenia sytuacji konsumenta i istoty tego przepisu, co sprzeciwiałoby się jego *ratio legis*.

Zachowując pewną logiczną całość i spójność z innymi rozwiązaniami prawnymi i instytucjami wprowadzonymi przez ustawę o kredycie konsumenckim, nie znajduje zatem uzasadnienia próba tworzenia odrębnych kategorii kosztów, które podlegają wyłączeniu od zasady proporcjonalnego zmniejszenia całkowitego kredytu (wszystkich kategorii kosztów, ujętych w definicji zawartej w słowniczku ustawowym w art. 5 pkt 6 i 6a u.k.k.), w związku ze skorzystaniem przez kredytobiorcę-konsumenta z przysługującego mu uprawnienia do przedterminowej spłaty kredytu.

W komentarzach do art. 49 u.k.k. wskazuje się, że „zgodnie z art. 5 pkt 6 u.k.k. warunkiem uznania, że dany koszt wchodzi w skład całkowitego kosztu kredytu jest, aby konsument był zobowiązany do jego poniesienia w związku z umową

²⁸ Zgodnie z nim, konsument ma prawo w każdym czasie spłacić w całości lub w części swoje zobowiązania wynikające z umowy o kredyt. W takich przypadkach jest on uprawniony do uzyskania obniżki całkowitego kosztu kredytu, na którą składają się odsetki i koszty przypadające na pozostały okres obowiązywania umowy.

²⁹ Patrz szerzej na temat warunków dopuszczalności zastrzeżenia prowizji za przedterminową spłatę oraz ograniczeń w ustalaniu jej wysokości; patrz: T. Czech, *op. cit.*, s. 503 i n.; Z. Ofiarski, *op. cit.*, s. 370–372.

o kredyt. W związku z tym, że literalna wykładnia tego przepisu, niezbyt fortunnie być może sformułowanego, może wywoływać pewne kontrowersje, należy go rozumieć i interpretować przez pryzmat celu, jaki przyświecał jego wprowadzeniu. **Jest nim ochrona ekonomicznych interesów kredytobiorcy-konsumenta w taki sposób, aby umowy układ kosztów, związanych z kredytem konsumentem, nie powodował, że, w przypadku posiadania nadmiaru środków, będzie się on powstrzymywał przed skorzystaniem w ustawowego uprawnienia, z uwagi na brak opłacalności ekonomicznej³⁰. Jego istotą jest także uniemożliwienie kredytodawcy osiągnięcia korzyści finansowych związanych z kredytem, naliczonych za okres, w którym kredytobiorca dokonujący przedterminowej spłaty – faktycznie z kredytu nie skorzystał.**

Trudno zatem także zgodzić się z poglądem, że art. 49 u.k.k. i wynikająca z niego zasada proporcjonalnego obniżenia całkowitego kosztu kredytu nie dotyczy prowizji przygotowawczej, która stanowi wynagrodzenie kredytodawcy za czynności związane z zawarciem umowy o kredyt konsumencki³¹, gdyż – pod względem prawnym – nie zależy ona od okresu kredytowania.

Inny sposób interpretacji wskazanego przepisu i mnożenia nowych kategorii kosztów niż wskazana i wyodrębniona w słowniczku ustawowym leży w sprzeczności ze spójnością struktury ustawy o kredycie konsumenckim i jej instytucji wprowadzanych w celu ochrony konsumenta, zwiększenia przejrzystości tych usług i eliminowania potencjalnych zagrożeń. Jest on także nie do zaakceptowania, z uwagi na sprzeczny z wykładnią celowościową i prounijną. Biorąc pod uwagę względy wykładni celowościowej, której celem jest eliminowanie rozbieżności powstałych w zakresie wykładni językowej poprzez niefortunne, nie zawsze właściwe sformułowania przez ustawodawcę błędnie, nieprecyzyjnie pod względem językowym sformułowanego przepisu prawnego, trzeba dać prymat wykładni celowościowej, w przypadku interpretacji art. 49 u.u.k.

Nie może bowiem dochodzić do sytuacji, że na konsumenta będzie przenoszone ryzyko i wszelkie uciążliwości, także finansowe, związane z nakładanymi przez ustawodawcę obowiązkami i ograniczeniami na kredytodawców udzielających kredytów konsumenckich.

³⁰ Por. T. Czech, *op. cit.*, s. 498.

³¹ Tak. *Ibidem*, s. 499. Tak też A. Kopeć, *op. cit.*, s. 168; Rekomendacja Komitetu ds. Kredytu Konsumentckiego i Rady Prawa Bankowego dotycząca wybranych problemów interpretacyjnych w nowej ustawie o kredycie konsumenckim (cz. II), Monitor Prawa Bankowego 2012/3, pkt 6.

5. Zakończenie

Przeprowadzona analiza przepisów ustawy o kredycie konsumenckim oraz dyrektywy 2008/48/UE, a przede wszystkim względy systemu prawa, miejsca w nim oraz istoty prawa konsumenckiego, którego źródłem jest także ustawa o kredycie konsumenckim, pozwala, jak się wydaje się, stwierdzić, że **art. 49 ust. 1 u.k.k.** należy rozumieć w ten sposób, że **w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu konsumenckiego przez kredytobiorcę przysługuje mu roszczenie o obniżenie wszystkich możliwych kosztów takiego kredytu, składających się na całkowity koszt kredytu, niezależnie od ich charakteru i tego, kiedy zostały one faktycznie poniesione przez konsumenta-kredytobiorcę. Redukcja tych kosztów ma charakter proporcjonalny w tym znaczeniu, że odnosi się do okresu od dnia faktycznej spłaty kredytu do dnia ostatecznej spłaty określonej w umowie (czyli stosownie do skrócenia okresu kredytowania).**

Próba interpretacji tego przepisu w oderwaniu od koncepcji, istoty i celu ustawy o kredycie konsumenckim jako całości stwarza stan naruszenia tego przepisu i jego *ratio legis*, którego **celem jest zmniejszenie ciężarów finansowych konsumenta kredytobiorcy**, który, posiadając nadmiar środków, korzysta z **ustawowego uprawnienia do przedterminowej spłaty i jednocześnie pomniejszenia (obniżenia) całkowitego kosztu kredytu, zmniejszając tym samym także korzyści, które z tego tytułu przysługiwałyby kredytodawcy. Jedyną rekompensatą dla kredytodawcy, jaką przewidział ustawodawca, zarówno unijny, jak i krajowy, z pewnymi wyjątkami, jest prowizja za przedterminową spłatę**, która także podlega pewnym ograniczeniom (patrz art. 50–51 u.k.k.).

Wątpliwości interpretacyjne powstałe na tle art. 49 u.k.k. ujawniły także to, że wadliwie skonstruowane przepisy prawne niosą za sobą ryzyko niewłaściwej ich interpretacji i tym samym złego stosowania w praktyce, sprzecznego z celem ich wprowadzenia. Pewność prawa jest bowiem bezpieczeństwem prawnym i jednym z najistotniejszych czynników funkcjonowania prawa w społeczeństwie i ochrony praw jednostki, w tym konsumenta i kredytodawcy udzielającego kredytów konsumenckich.

Bibliografia

Opracowania:

Czech Tomasz, *Kredyt konsumencki. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2012.

Górecka Katarzyna, *Ochrona konsumenta usług bankowych jako słabszej strony stosunku prawnego na przykładzie wybranych uprawnień*, w: Maria Boratyńska (red.), *Ochrona strony*

slabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Grzegorzczak Filip, *Prawo konsumenckie w Unii Europejskiej. Aspekty systemowe harmonizacji*, Warszawa 2009.

Grzybowski Stanisław, *System prawa cywilnego. Część ogólna*, Wrocław 1985.

Kłoda Marcin, *Niektóre uprawnienia konsumenta w nowej dyrektywie o kredycie konsumenckim*, Europejski Przegląd Sądowy 2009/11.

Kopec Alicja, Komentarz do art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim, w: Małgorzata Chruściak, Marcin Kłoda, Alicja Kopec, Grzegorz Kott, Mirosława Szakun, Tomasz Ostrowski, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Rekomendacje interpretacyjne podstawowych regulacji. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012.

Kopec Alicja, *Calkowity koszt kredytu w nowej ustawie o kredycie konsumenckim*, Monitor Prawa Bankowego 2011/12.

Morawski Lech, *Zarys wykładni prawa*, Dom Organizatora TNOiK, Toruń 2010.

Na jakie opłaty zwracać uwagę pożyczając pieniądze w instytucji parabankowej? Poradnik dla konsumentów, UOKiK, Warszawa, czerwiec 2013, www.uokik.gov.pl

Ofiarski Zbigniew, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.

Pisuliński Jerzy, *Umowa kredytu. Kredyt konsumencki*, w: Janina Panowicz-Lipska (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 8, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, C.H. Beck, Warszawa 2011.

Redakcja Monitora Prawa Bankowego, *Nowa ustawa o kredycie konsumenckim*, cz. II. Rekomendacja Komitetu ds. Kredytu Konsumenckiego i Rady Prawa Bankowego z 9 sierpnia 2011 r. dotycząca wybranych problemów interpretacyjnych w nowej ustawie o kredycie konsumenckim, Monitor Prawa Bankowego 2012/3.

Rutkowska-Tomaszewska Edyta, *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

Sieradzka Małgorzata, *Ochrona konkurencji i konsumentów. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw*, LEX/el. 2016.

Stanowisko Rzecznika Finansowego i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie interpretacji art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim z dnia 16 maja 2016 r., www.uokik.gov.pl

Strzelbicka Agata, *Projekt dyrektywy o kredycie konsumenckim*, cz. I, Prawo Bankowe 2004/9.

Tereszkiewicz Piotr, *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe. Studium instrumentów ochronnych w prawie prywatnym i prawie unijnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.

Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 12 maja 2011 o kredycie konsumenckim, druk nr 3596 Sejmu VI kadencji, www.sejm.gov.pl, s. 46.

Włodarska Karolina, Komentarz do art. 8 ustawy o kredycie konsumenckim, w: Jerzy Pisuliński (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, Warszawa 2004.

Wronkowska Sławomira, *Kilka uwag o odpowiedzialności za prawo*, w: Maria Boratyńska (red.), *Ochrona strony slabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Edyta RUTKOWSKA-TOMASZEWSKA

**REDUCING THE COST OF CONSUMER CREDIT AND AN EARLY REPAYMENT
OF IT IN THE LIGHT OF ART. 49 OF THE CONSUMER CREDIT ACT (UKK)**

(Summary)

The aim of this study was to examine the effects of early repayment of consumer credit in the form of a proportional decrease (reduction) of the total cost of the loan according to the period of which the contract has been shortened (loan period), with the consequence by the consumer to entitle him to special privileges of an early repayment of the consumer credit (art. 48 UKK). This has become particularly important in the context of the emerging doubts regarding the interpretation of article 49 of the Act on consumer credit, due to the recent position of the President of the Office of Competition and Consumer Protection and the Financial Ombudsman in this case. The author, based on the structure of the Consumer Credit Act and other legal institutions provided for therein, taking into account the viability interpretation nature of consumer law and its place in the legal system, presents and justifies the pro-consumer interpretation of article 49 of the Act on consumer credit. It consists, in fact, that in case of early repayment of consumer credit the borrower is entitled to claim a reduction of all possible costs of such a loan, make up the total cost of the loan, regardless of their nature and when those costs were actually incurred by the consumer – the borrower, in proportion to shorten the term of the loan. The presented method of interpretation of this provision, expressed concern for ensuring efficient and effective protection of the consumer – borrower.

Keywords: consumer credit; early repayment; the total cost of consumer credit; the reduction of credit costs; protection of the consumer borrower